

Koski TL Keskustaajaman osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2013

Antti Bilund

Tilaja: AIRIX Ympäristö Oy

Sisältö

Perustiedot	2
Yleiskartta	3
Kohdeluettelo	4
Inventointi	5
Lähtötiedot.....	5
Tutkimushistoria	5
Ympäristö ja historia	5
Menetelmät.....	6
Havainnot	7
Tulos	8
Lähteet	9
Muinaisjäännökset	9
KOSKI TL 2 TUIMALA	9
KOSKI TL 3 PATAKOSKI	13
KOSKI TL 4 KOSKEN KARTANON SAHA	17
KOSKI TL 5 TUIMALAN ALEMPI MYLLY	20
KOSKI TL 6 PATAKOSKEN MYLLY.....	22
Liite museoviranomaisille: inventoinnissa tarkastetut alueet:	23

Kansikuva: Patakosken kylätontin pohjoisosaa pohjoiseen.

Perustiedot

Alue: Koske TI Keskustaajaman osayleiskaava-alue.

Tarkoitus: Suorittaa osayleiskaava-alueilla muinaisjäänösinventointi. Selvittää sijaitseeko tutkimusalueella kiinteitä muinaisjäänöksiä.

Työaika: marraskuun alku 2013

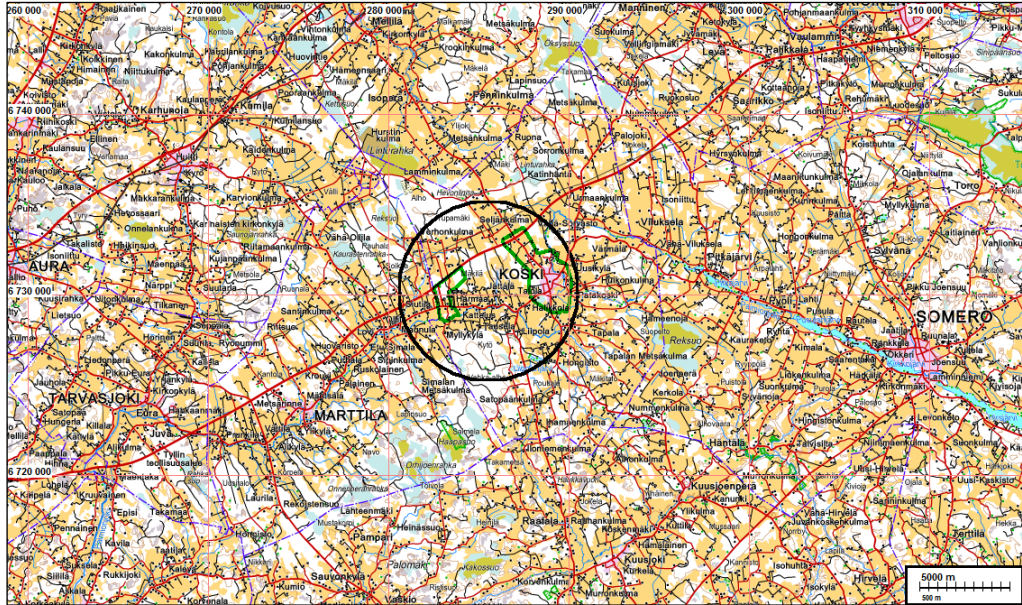
Kustantaja: AIRIX Ympäristö Oy

Tekijät: Mikroliitti Oy, Antti Bilund

Aikaisemmat tutkimukset: Sepänmaa & Lehtonen inventointi 1989.

Tulokset: Keskustaajaman osayleiskaava-alueelta ei tunnettu ennestään kiinteitä muinaisjäänöksiä, eikä muita arkeologisia kohteita.

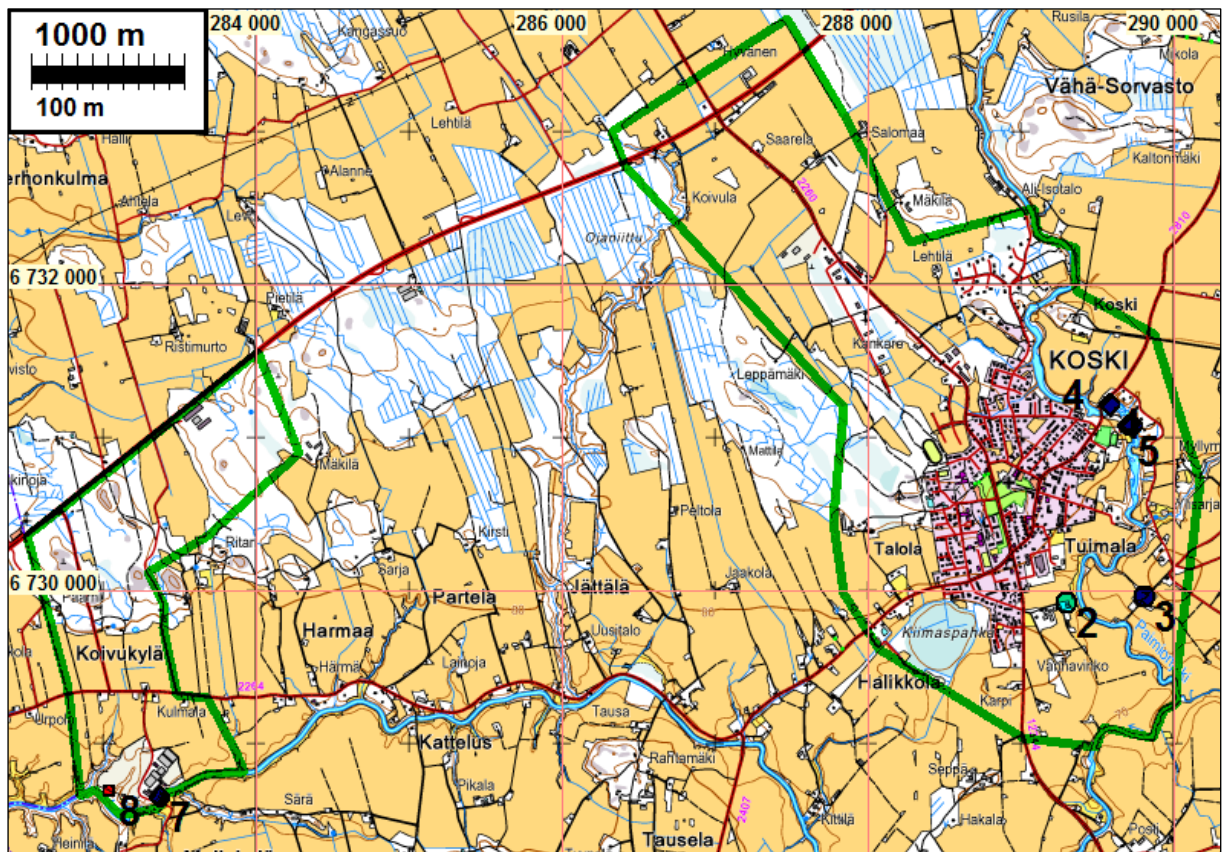
Inventoinnissa alueella havaittiin viisi ennestään tuntematonta kiinteää muinaisjäänöstä. Historiallisen ajan kohteet: [Kosken kartanon saha \(4\)](#), [Tuimalan alempi mylly \(5\)](#) ja [Patakosken mylly \(6\)](#), sekä [Tuimala](#) historiallisen ajan kylätontti (2) ja [Patakoski](#) historiallisen ajan kylätontti (3).

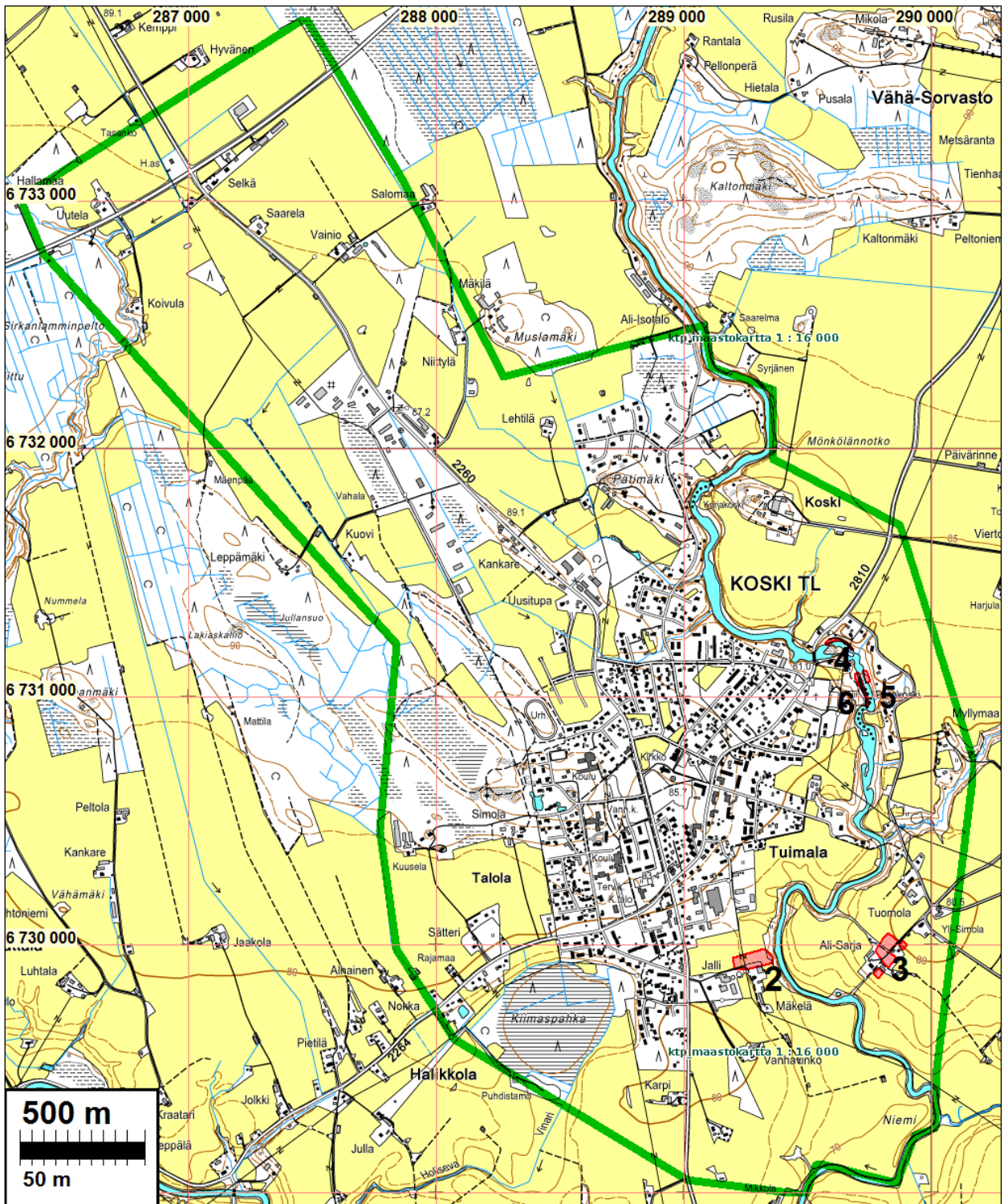
Tutkimusalue sijaitsee mustan ympyrän sisällä.

Selityksiä: Koordinaatit, kartat ja ilmakuvat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa (Euref), ellei toisin mainita. Karttapohjat ja ilmakuvat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta syksyllä 2013. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia. Valokuvat ovat tallessa Mikroliitti Oy:n serverillä. Kuvaaja: Antti Bilund. **Kohteiden numerointi on epävirallinen, vain tämän raportin karttaviitteiksi.**

Yleiskartta

Keskustaajaman tutkimusalue oikealla on rajattu vihreällä. Kiinteät muinaisjäännökset on merkitty symbolein ja numeroin, jotka viittaavat raportin kohdenumeroihin. Inventointi suoritettiin samanaikaisesti Koivukylän osayleiskaava-alueen inventoinnin kanssa, joka vasemmalla.

Keskustan osayleiskaava-alue. Muinaisjäännösrajaukset punaisella.

Kohdeluettelo

Nr	Nimi	N	E	Z	Laji	Ajoitus	Tyyppi	Mjunnus
2	TUIMALA	6729930	289300	75	kiinteä muinais- jäännös	historiallinen	asuinpaikka	uusi kohde

3	PATAKOSKI	6729970	289810	78	kiinteä muinais- jäännös	historiallinen	asuinpaikka	uusi kohde
4	KOSKEN KARTANON SAHA	6731220	289580	77	kiinteä muinais- jäännös	historiallinen	valmistus/ vesimyl- ly/vesisaha	uusi kohde
5	TUIMALAN ALEMPI MYLLY	6731083	289700	73	kiinteä muinais- jäännös	historiallinen	valmistus/ vesimyl- ly/vesisaha	uusi kohde
6	PATAKOS- KEN MYLLY	6731087	289735	73	kiinteä muinais- jäännös	historiallinen	valmistus/ vesimyl- ly/vesisaha	uusi kohde

Inventointi

Lähtötiedot

Kosken TI kunnalla on tekeillä osayleiskaava Keskustaajaman alueelle. Hankkeen kaavakonsulttina toimiva AIRIX Ympäristö Oy tilasi osayleiskaava-alueiden muinaisjäännösinventoinnin Mikrolitti Oy:ltä. Antti Bilund teki maastotutkimukset 1.-4.11. ja 9.11.2013 tutkimuksen kannalta hyvissä olosuhteissa. Samalla matkalla inventoitiin keskustan länsipuolella sijaitseva Koivukylän osayleiskaava-alue, josta on erillinen raportti.

Tutkimushistoria

Koski TI kunnan perusinventointi on suoritettu vuonna 1989 (Sepänmaa & Lehtonen 1990). Inventoinnissa löytyi runsaasti kivikautisia asuinpaikkoja ja löytöpaikkoja. Ne ajoittuvat todennäköisesti varhaiseen kivikauteen, mesoliittiselle ajalle, jolloin alue oli vielä meren rannalla. Lähes kaikki näistä kohteista sijaitsevat Paimionjoen laaksossa tämänkertaisten inventointialueiden välissä. Nyt tutkimuksen kohteena olevalta alueelta ei tällöin tullut esiin kiinteitä muinaisjäännöksiä. Osayleiskaava-alueella ei tämän jälkeen ole ollut arkeologista tutkimustoimintaa. Aiemmista tutkimuksista on mainittava Hämeen Härkätien inventointi vuosina 1986–1987 (Masonen & Heikkinen 1987). Siinä alueelle on paikannettu eräitä tiehistoriallisia kohteita, jotka eivät kuitenkaan ole kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Kivikautisten muinaisjäännösten löytyminen alueelta on periaatteessa mahdollista. Historiallisen ajan muinaisjäännösten kannalta alueen inventointitilanne on puutteellinen, sillä näitä ei vielä 1980-luvun lopun inventoinneissa huomioitu siinä määrin kuin nykyisin pidetään tarpeellisenä.

Ympäristö ja historia

Keskustaajaman yleiskaava-alue (872 ha) käsittää keskustaajaman lähiympäristöineen. Siihen kuuluu Paimionjoen kaakkoispuolella alueita Kosken kartanon ja Patakosken kylistä ja joen luoteispuolella Tuimalan, Talolan ja Halikkolan kylistä. Pohjoisessa alue ulottuu hieman valtatie (VT 9) pohjoispuolelle.

Inventoitu alue on topografialtaan yleensä hyvin loivapiirteisiä, ja korkeuserot ovat pieniä. Alueen eteläosan hallitseva piirre on Paimionjoen laakso, jossa paikoin on korkeitakin jokitörmä. Joessa on useita koskia. Jokea reunustavat savikot. Ne ovat paikoin tasaisia ja leikkautuvat jyrkästi joenrantatörmiksi. Toisaalla taas ranta-alueet ovat muotoutuneet joko alun perin tai joen ja siihen laskevien purojen ja ojien vaikutuksesta kumpuileviksi. Tällöinkin kuitenkin kauempana joen rannasta maasto muuttuu yleensä tasaiseksi savikoksi. Näin ollen tasaiset savikot, jotka nykyään on enimmäkseen raivattu pelloksi, kattavat suuren osan inventointialueesta. Kauempana joen rannasta, keskustaajaman alueen länsireunalla, on kalliopohjaista hiekkamorenimaastoa. Lajittunutta hiekkamaata inventointialueella on hyvin niukasti.

Maasto alueella sijoittuu korkeusvälille 60–95 m mpy. Tason 75 m mpy alapuolista aluetta on vain kapeana vyöhykkeenä Paimiojoen laaksossa. Alimmat alueet ovat olleet merenlahden peitossa, ja useimmat alueen kivikautiset asuinpaikat ajoittunevat tähän aikaan. Varhaisemman kivikautisen asutuksen esiintyminen ylemmillä korkeustasoilla on mahdollista, mutta toisaalta inventointialueella korkeammat maastonkohdat ovat rannalla ollessaan olleet myös sijainniltaan suojattomampaa avointa saaristoa, mikä ehkä vähentää niiden sopivuutta asutuksen kannalta. Meren vetäydyttyä alueelta maankohoamisen seurauksena alue ei varsinaista jokirantaa lukuun ottamatta ole ollut pyyntiasutukselle sopivaa. Nuorakeraamisen asutuksen tai varhaisen maanviljelysasutuksen esiintyminen alueella on mahdollista, vaikka sen kannalta erityisen hyviä paikkoja melkoisen raskaan savikon hallitsemalla alueella onkin vaikea osoittaa. Mitään tällaiseen asutukseen viittaavia löytöjä ei ole tiedossa.

Historiallisella ajalla alue on kuulunut Marttilan pitäjään. Koko Marttilan pitäjä kuuluu ruotsalaisen vero-oikeuden alueeseen, joten sen asutuksen arvioidaan syntyneen vasta 1300-luvun alun jälkeen. Toisaalta kaikki Kosken TI vanhat kantakylät mainitaan jo vanhimmista 1500-luvun verokirjoissa. Koskesta tuli Marttilan kappeli 1600-luvun puolivälissä, ja vuonna 1969 itsenäinen kunta. (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 29, 38, 145–146) Vanhoista kylistä Tuimalan ja Patakosken isojakokartoissa näkyvät vanhat kylätontit sijaitsevat Keskustaajaman alueella. Kosken kartanon (1600-luvulle saakka Kosken kylän) osalta suurimittakaavaista karttamateriaalia ei olettavasti ole olemassa ennen 1880-lukua (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 109), mutta esimerkiksi Kuninkaan kartastossa se sijaitsee nykyisellä paikallaan Keskustaajaman alueella. Muiden kylien, Talolan, Halikkolan ja Harmaan, osayleiskaava alueelle sijoittuvat maat ovat asutushistoriallisesti syrjäistä takamaata tai historiallisista lähteistä tunnettuun asutukseen verrattuna syrjäisiä pelto- ja niittyalueita. Varsinaisten kylätonttien lisäksi alueella on jo varhain intensiivisemmän toiminnan piiriin tulleita alueita jokivarressa, missä tiedetään olleen myllyjä jo 1500-luvulla Tuimalan, Patakosken ja Koivukylän kohdalla (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 49). Vanhimmassa karttamateriaalissa kuten Kuninkaan kartastossa ei alueella jo inventoitua Hämeen Härkätietä lukuun ottamatta ole teitä, jotka ilman muuta olisivat muinaismuistolain mukaisesti ”huomattavia” ja sen vuoksi kiinteitä muinaisjäännoiksi. Kartoilla näkyvät kylien väliset tiet ja kylistä takamaille suuntautuvat polut ovat usein nykyisinkin käytössä olevia teitä.

Menetelmät

Maastotöissä tarkastettiin historiallisten lähteiden perusteella inventoitavalla alueella sijaitsevat kylätontit ja koskialueet, joilla on ollut myllyjä ja sahoja. Muualla tarkastettavat alueet ja kohteet valittiin kartta-analyysin ja yleisen arkeologisen kokemuksen mukaan painottaen valinnassa alueita, joilla muinaisjäännosten löytyminen on todennäköistä. Kynnettyjä peltoja oli vähän muinaisjäännosten löytymisen kannalta kiinnostavilla alueilla. Peitteisillä alueilla maastoa tarkasteltiin silmämääräisesti maan pinnalle näkyvien muinaisjäännosten havaitsemiseksi. Tarkastetuilla alueilla ei tullut vastaan kohteita, joissa koekuoppien kaivaminen olisi todennäköisesti tuonut

kohteista merkittävää lisätietoa. Havaitut kohteet dokumentoitiin valokuvaamalla ja niistä otettiin paikkatiedot GPS-laitteella. (Garmin Montana 650).

Havainnot

Kylätontit

Keskustaajaman inventointialueella Tuimalan ja Patakosken isojakokartoissa näkyvät kylätontit ovat suurelta osin jääneet rakentamattomiksi useimpien talojen siirryttyä muualle. Rakentamatomat alueet ovat nyt peltona tai joutomaana. Kummallakaan paikalla ei havaittu maan pinnalle näkyviä rakenteita. Molemmilla kylätonteilla on kuitenkin alueita, joilla on voinut säilyä maan-alaisia rakenteita tai kulttuurikerroksia jäänteinä vanhemmasta asutuksesta. Näiltä osin näitä vanhoja kylätontteja voidaan pitää kiinteinä muinaisjäännöksinä, ja niitä on käsitelty jäljempänä erillisinä inventointikohteina; Tuimala (2) sivulla 9 ja Patakoski (3) sivulla 13.

Kosken kartano on muodostettu vuonna 1628 Kosken kylästä, jossa sitä ennen oli kaksi taloa (Nallinmaa-Luoto 1994, s.31, 37). Vaikka kartanosta ei olekaan suurimittakaavaista karttamateriaalia ennen 1880-lukua, se näyttää pienimittakaavaisten karttojen mukaan sijainneen nykyisellä paikallaan jo ainakin 1700-luvun lopulla. Kartanolla on ollut ja on nykyisinkin laajalla alueella runsaasti rakennuskantaa, joten näyttää epätodennäköiseltä, että vanhan asutuksen jäännöksiä olisi säilynyt, jos Kosken kylä on sijainnut kartanon paikalla. Toisaalta, koska kyseessä on kartano, on ehkä keskimääräistä todennäköisempää, että se on perustettu muualle tai jossain vaiheessa siirretty toisaalle vanhalta kylän paikalta. Tällöin vanhaa Kosken kylän paikkaa tulisi ehkä etsiä jostain lähempää jokea ja koskea. Inventoinnin aikaan Kosken kartanon inventointialueella olevat pellot olivat kuitenkin kasvipeitteiset, eikä niitä tarkastettu.

Kosket, vesimyllyt ja -sahat

Nallinmaa-Luoto luettelee ilmeisesti varsin kattavasti inventointialueiden koskissa historiallisten lähteiden mukaan sijainneet myllyt, sahat ja muut teollisuuslaitokset eri aikoina 1500-luvulta 1900-luvun alkuun (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 49, 114–116, 120–121, 180–185, 327–328). Jokseenkin kaikkien myllyjen ja sahojen sijainnit voi myös paikantaa jo isojakokartoista, sillä yleensä käyttökelpoiset koskipaikat oli jo tuolloin rakennettu. Näistä lähteistä saatavat vuosiluvut ja koordinaattipisteet eivät kuitenkaan kerro paljoakaan maastossa jäljellä olevista myllyjen ja sahojen jäänteistä. Koska kaikilla käyttökelpoisilla paikoilla on ollut koskivoimalla toimivia laitoksia vielä 1900-luvulla, ja koska kaikki nämä laitokset on viimeisen kerran uudistettu vielä 1900-luvun puolella (yleensä ainakin vesirattaiden korvaaminen turbiineilla), ovat aikaisempien laitosten jäänteet monessa tapauksessa voineet tuhoutua, tai niitä on muunnettu uusien laitosten osiksi. Siten yksittäisten jäännösten ajoittaminen ja niiden rakennus- tai teollisuusarkeologisen tutkimuksellisen arvon määrittäminen vaatisi laajoja arkisto- ja maastotutkimuksia. Ainakin Tuimalankosken ja Patakosken (niin sanotun Myllyrannan) osalta tutkimuksia ilmeisesti on tehty 1990-luvulla (http://www.avi.fi/documents/10191/56794/esavi_paatos_222_2011_4-2011-10-24.pdf s. 4-5). Edellä mainitusta lähteestä ei kuitenkaan käy ilmi, onko selvityksissä huomioitu arkeologinen näkökulma. On myös todettava, että suhtautuminen historiallisen ajan muinaisjäännöksiin yleensä on muuttunut paljon 1990-luvun jälkeen. Silloin myllyjen jäännöksiä ei yleensä pidetty kiinteinä muinaisjäännöksinä. Seuraavassa kohteiden arvoa muinaisjäännöksenä arvioidaan museoviraston nykyisten vesimyllyjä ja -sahoja koskevien ohjeiden mukaisesti (Marianne Niukkanen. Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Museoviraston rakennushistoriallisen osaston oppaita ja ohjeita 3. 2009. s. 55–56). Ohjeiden mukaan ”vanhojen vesimyllyjen ja -sahojen jäännökset sekä niihin liittyvät pato- ja uomarakenteet ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä. Mikäli lähteiden perusteella tiedetään, että koski on toiminut tärkeänä mylly-

paikkana jopa satoja vuosia, voidaan paikka katsoa muinaisjäännökseksi, vaikka näkyvissä olevat rakenteet olisivatkin suhteellisen nuoria. Nuoret, betonisetkin rakenteet voivat olla nähtävissä luontevana lisänä ja todistusvoimaisena kerrostumana pitkään jatkuneesta elinkeinohistoriallisesta toiminnasta samalla koskipaikalla, eivätkä ne välttämättä vähennä muinaisjäännöksen arvoa paitsi siinä tapauksessa, että 1900-luvun toiminta on ollut niin voimakasta, että vanhimmat rakenteet ovat täysin hävinneet.” Tämän inventoinnin osalta tätä ohjetta on sovellettu siten, että kiinteiksi muinaisjäännöksiksi on seuraavassa ehdotettu luokiteltavaksi ne lähteiden perusteella selvästi yli sata vuotta vanhat myllyn paikat, joissa on kivirakenteita, vaikka niiden päällä olisikin ilmeisesti viimeiseen rakennusvaiheeseen liittyviä betonirakenteita. Muun tyyppisiä rakenteita paikoilla ei havaittukaan.

Keskustaajaman inventointialueella pohjoisin koski on Karjakoski. Sen itäranta on Kosken kartanon maata, ja siellä on ollut kartanon vesimylly mahdollisesti jo vuodesta 1643, mutta ainakin 1700-luvun lopulla ja vielä 1920-luvulla. Länsiranta on Tuimalan kylän maata. Ranta-alueella on ollut 1876 alkaen Vingon höyrystysaaha, mutta ei ilmeisesti koskivoimalla toimivia laitteita. (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 49, 114, 181, 327) Inventoinnissa tarkastettiin vain länsirantaa, mutta sieltä käsin joen vastarannalla ei näkynyt mitään erikoista. Kosken niskalla on nyt betoninen säännöstelypato. Kosken rantakalliolla (N 6731871 E 289107) havaittiin noin 10 m matkalla kymmenittäin kalliohakkauksia, joista useimmat sisälsivät nimikirjaimet, mutta monet kokonaisen henkilönimen ja vuosiluvun. Lisäksi hakkauksissa oli joitakin tunnistamattomia kuvioita. Vuosiluvuista päätellen hakkaukset ajoittuvat höyrystysaahan toiminta-aikaan.

Seuraava koski Keskustaajaman inventointialueella on Tuimalankosken ja Patakosken koskijakso, joka alkaa maantien kivisillan kohdalta ja jatkuu siitä etelään kääntyen noin 300 m. Länsiranta on Tuimalan kylän maata, ja itäranta yläjuoksulla Kosken kartanon ja alempana Patakosken kylän maata. Koskessa on neljä vanhaa myllyn paikkaa, jotka kaikki on merkitty Tuimalan sikopiirijakokartalle vuonna 1799. Ylinnä on Kosken kartanon sahan paikka, ja sitä lähes vastapäätä Tuimalan ylempi mylly. Noin sata metriä alempana ovat joen länsirannalla Tuimalan alempi mylly ja itärannalla Patakosken mylly. Näistä Tuimalan ylemmän myllyn jäännökset (N 6731174 E 289612) näkyvät vielä vuonna 2010 otetussa Karttapaikan ilmakuvassa, mutta nyt ne on ilmeisesti poistettu Aluehallintoviraston Tuimalankosken padon muuttamiseen ja kalatien rakentamiseen liittyvän päätöksen (http://www.avi.fi/documents/10191/56794/esavi_paatos_222_2011_4-2011-10-24.pdf) mukaisesti. Paikalla ei ilmeisesti ole enää kiinteitä muinaisjäännöksiä. Muut myllyjen paikat ovat säilyneet paremmin. Niitä käsitellään erillisinä inventointikohteina; Kosken kartanon saha (4) sivulla 17, Tuimalan mylly (5) sivulla 20 ja Patakosken mylly (6) sivulla 22.

Muu inventointialue

Muilla inventoinnissa tarkastetuilla alueilla ei havaittu kiinteitä muinaisjäännöksiä. Kynnettyjä peltoja ei inventoinnin aikaan ollut muinaisjäännösten kannalta mielenkiintoisilla alueilla muualta kuin Tuimalan kylätontin ympäristössä. Tämä alue tarkastettiin. Metsäalueita tarkastettiin Kuuselan, Simolan ja urheilukentän luoteispuolella sekä Pätimäessä.

Tulos

Tuimalan ja Patakosken vanhoilla kylätonteilla on alueita, joilla on voinut säilyä vanhaan asutukseen liittyviä kiinteitä jäänteitä tai kulttuurikerroksia, mistä johtuen alueet nämä alueet ehdotetaan rajattavaksi kiinteiksi muinaisjäännöksiksi. Kosken kartanon saha, Tuimalan alempi mylly ja Patakosken mylly todettiin täyttävän museoviraston historiallisen ajan muinaisjäännöksiä koskevien ohjeiden kiinteille muinaisjäännöksille asettamat kriteerit.

Muinaisjäännösinventoinnin tuloksena tutkimusalueilla havaittiin viisi ennestään tuntematonta kiinteää muinaisjäännöstä, historiallisen ajan kohteet: Kosken kartanon saha (4), Tuimalan alempi mylly (5) ja Patakosken mylly (6), sekä Tuimala historiallisen ajan kylätontti (2) ja Patakoski historiallisen ajan kylätontti (3).

20.1.2014

Antti Bilund

Lähteet

Arkistolähteet

Fallsten, Henric 1786. Patakosken isojakokartta. A43:12/1-13. Valtionarkisto.
 Lönnmarck, Joh. 1806. Patakosken sikopiirimaan jakokartta. A43:12/14–19. Valtionarkisto.
 Masonen, Jaakko & Heikkinen, Markku 1987. Hämeen Härkätien inventointikertomus 1986–1987. Museoviraston arkisto.
 Mether, G. W. & Pelander, C. E. 1887. Patakosken isojaon järjestelyn kartta. A43:12/20–37. Valtionarkisto.
 Nandelstadh, P. v. 1913. Tuimalan isojaon järjestelyn kartta. A43:16/7-19. Valtionarkisto.
 Sepänmaa, Timo & Lehtonen, Terhi 1990. Kosken TI muinaisjäännösinventointi 1989. Inventointikertomus 6.2.1990. Museoviraston arkisto.
 Strömberg, J. 1777. Tuimalan isojakokartta. A43:16/1-3. Valtionarkisto.
 Tillberg, Joh. 1798. Tuimalan sikopiirimaan jakokartta. A43:16/4-6. Valtionarkisto.

Kirjalliset lähteet

Nallinmaa-Luoto, Terhi 1994. Kosken TI historia

Muinaisjäännökset

KOSKI TL 2 TUIMALA

Mjtunnus: uusi kohde
 Laji: kiinteä muinaisjäännös
 Mj.tyyppi: asuinpaikka
 Ajoitus: historiallinen

Koordin: N: 6729 930 E: 289 300 Z: 75
 P: 6732 756 I: 3289 385

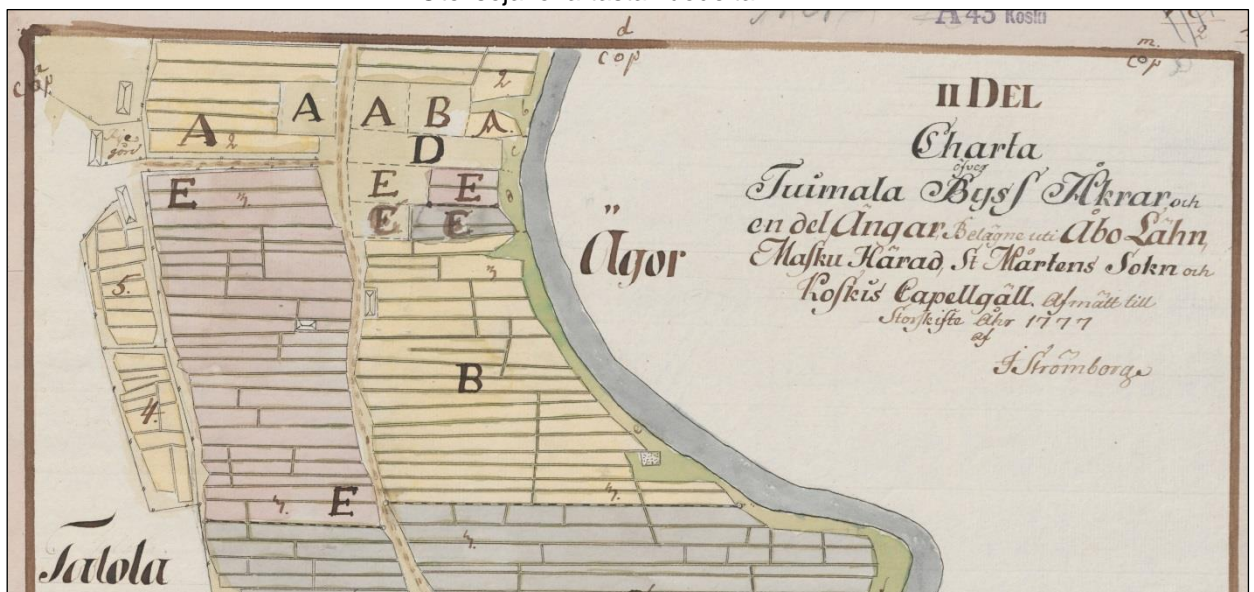
Tutkijat: Antti Bilund 2013 inventointi
 Sijainti: Paikka sijaitsee Kosken TI kirkosta noin 0,9 km etelään.
 Huomiot: Tuimala kuten kaikki Kosken TI kylät on ruotsalaisen oikeuden kylä, joten se lie-
 nee syntynyt aikaisintaan 1300-luvun alussa. Vanhin asiakirjamaininta Tuimalasta
 on vuodelta 1516 (Nallinmaa-Luoto 1994, s.29). Isojakokarttaan (1777) on merkitty
 viiden talon tontit. Pohjoisimpana ovat kolme Isotalolle kuuluvaa tontin osaa. Näis-
 tä tien länsipuolella oleva ja keskimäinen tien itäreunalla kuuluivat isotalon suu-
 remmalle osalle (A, 2/3 Isotalosta) ja itäisin pienemmälle talon osalle (B, 1/3 Isota-
 losta. Näiden eteläpuolella oli tien itälaidalta lähes joen rantaan ulottuva kappalai-
 sen pappilan eli Sulkalan tontti (D). Viimeisinä etelässä olivat selvästi pienemmät
 Jallin (E) ja Vingon (C) tontit. Isojaon yhteydessä kappalainen lupasi muuttaa pois
 vanhalta kylätontilta, ja aivan 1700-luvun lopun tilannetta kuvaavassa Tuimalan
 sikopiirimaan jakokartassa (1799) ja Kuninkaan kartastossa kappalaisen pappila

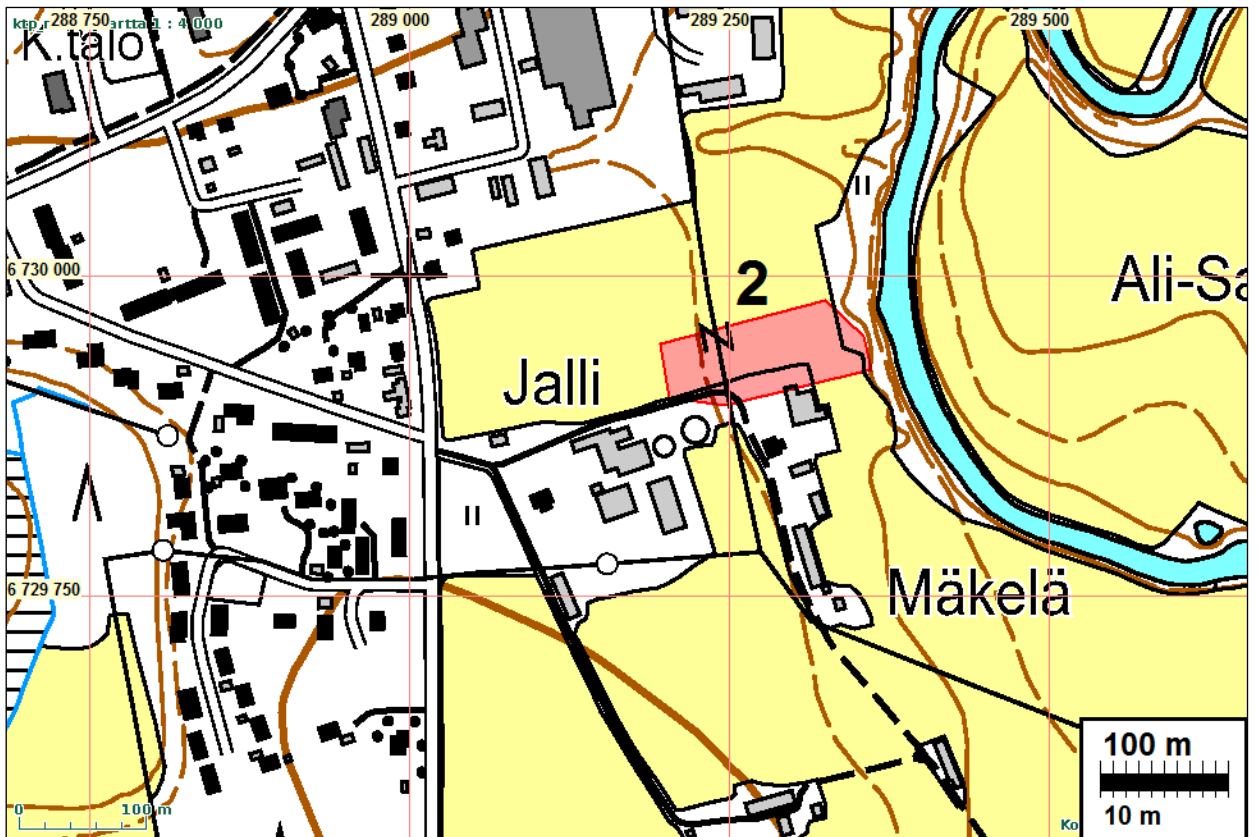
onkin jo merkitty nykyiselle paikalleen vanhalta kylätontilta noin puoli kilometriä koilliseen. Jalli ja Vinko sekä suurin osa Isotalosta ovat muuttaneet vanhalta kylätontilta 1900-luvun alkuun mennessä. Isojaon järjestelyn kartassa (1913) lähes kaikki rakennukset ovat entisillä Jallin ja Vinkon tonteilla. Näistä vanhaa Vinkon tonttia sanotaan Mäkelän tontiksi, ja sillä ovat Isotalosta erotetun Mäkelän rakennukset. Isojaon järjestelyssä koko vanha kylätontti jäi Mäkelän omistukseen, ja Mäkelän rakennukset ovat edelleen sen eteläosassa.

Tuimalan kylän isojakokartassa näkyvä kylätontti tarkastettiin inventoinnissa 9.11.2013. Maasto on tasaisesti ja hyvin loivasti itään laskevaa rinnettä. Maaperä on savea. Mäkelän tonttia ympäröivät pellot olivat kynnetyinä. Kynnös ei näyttänyt kovin vanhalta, mutta havaintomahdollisuudet olivat kuitenkin melko hyvät. Pelloilla havaittiin jonkin verran, mutta ei erityisen runsaasti tavallista modernia ja uuden ajan asuinpaikkamateriaalia (palanutta kiveä, tiiltä, punasavikeramiikkaa ja liitupiipun katkelmia). Aivan Mäkelän tontin koilliskulman läheltä kynnöspelloilta (N 6729935 E 289310) löytyi yksi pala lähes mustaa sileäpintaista keramiikkaa, jossa on sekoitteena hienorakeista kivimurskaa. Ei ole täysin mahdotonta, että se olisi rautakauden lopun keramiikkaa, mutta ehkä todennäköisempää on, että se ajoittuu keskiajalle ja kuuluu ns. Itämeren keramiikkaan. Mäkelän tontilla ei havaittu maan pinnalle näkyviä rakenteita, jotka voisivat liittyä vanhempaan asutukseen. Vanhan kylätontin eteläosassa on Mäkelän päärakennus etelässä ja suuri ulkorakennus idässä. Näiden välinen alue on hoidettua pihaa, jolla on kunnostettuja ajoteitä ja todennäköisesti putkikaivantoja. Mäkelän tontin pohjoislaidalla maaperä ei näytä raskaammin muokatulta. Paikalla oli tarkastusaikana suuri puupino.

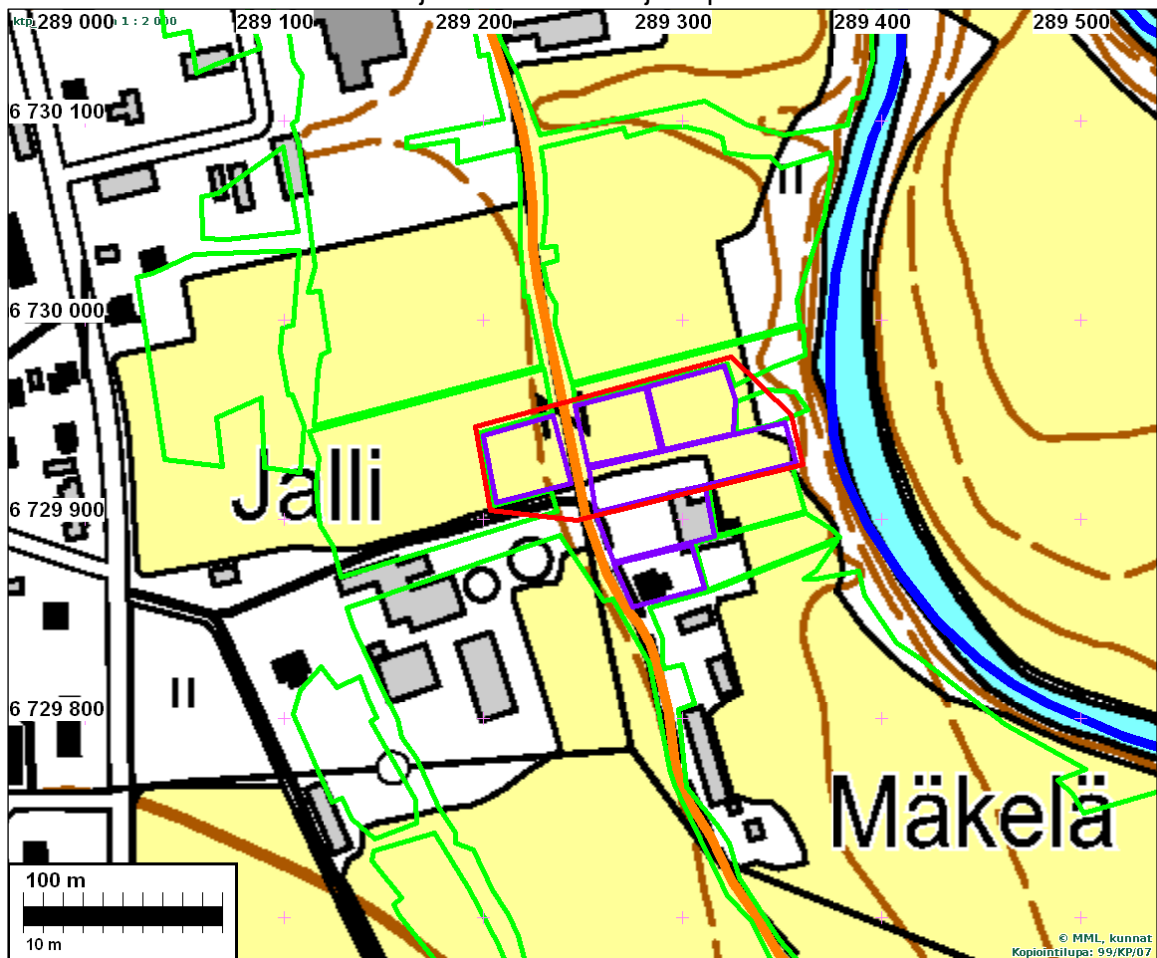
Koska isojakokartan kylätontin pohjoisosassa (entiset Isotalon ja Sulkalan tontit) ei näytä olleen moderneja, syvälle maaperään perustettuja rakennuksia, on mahdollista, että siellä on säilynyt vanhempaan asutukseen liittyviä maanalaisia rakenteita ja kulttuurikerroksia. Parhaat mahdollisuudet säilymiseen ovat luultavasti nykyisen Mäkelän tontin pohjoisosassa, joka ei ainakaan nykyisin ole peltona. Sen sijaan vanhan kylätontin eteläosassa, entisillä Jallin ja Vinkon tonteilla on moderneja rakennuksia, joiden rakentamisen yhteydessä mahdolliset muinaisjäännökset ovat todennäköisesti tuhoutuneet.

Ote isojakokartasta vuodelta 1777.

Muinaisjäännösalueen rajaus punaisella.

Isojakokartan tontit (violetti), pellot (vihreä), tie (oranssi) ja joki (sininen) asemoituna maastokartalle. Kahdella eteläisimmällä tontilla muinajäännökset ovat todennäköisesti tuhoutuneet myöhemmän rakennustoiminnan seurauksena. Muinajäännösrajaus on merkittynä punaisella.

Yleiskuva Tuimalan vanhasta kylätontista kuvattuna lounaaseen.

Vanhaa kylätonttia kuvattuna etelään isojakokartan tien suunnassa. Isotalon tontti on sijainnut etualalla kynnöspellolla sähkölinjan molemmilla puolilla, muut tontit linjan vasemmalla puolella metsikkönä näkyvän nykyisen Mäkelän tontin kohdalla.

Kylätontin keskiosaa eli vanhaa kappalaisen pappilan (Sulkalan) tonttia kuvattuna kaakkoon.

KOSKI TL 3 PATAKOSKI

Mjtunnus: uusi kohde

Laji: kiinteä muinaisjäänös

Mj.tyyppi: asuinpaikka

Ajoitus: historiallinen

Koordin: N: 6729 970 E: 289 810 Z: 78
P: 6732 796 I: 3289 895

Tutkijat: Antti Bilund 2013 inventointi

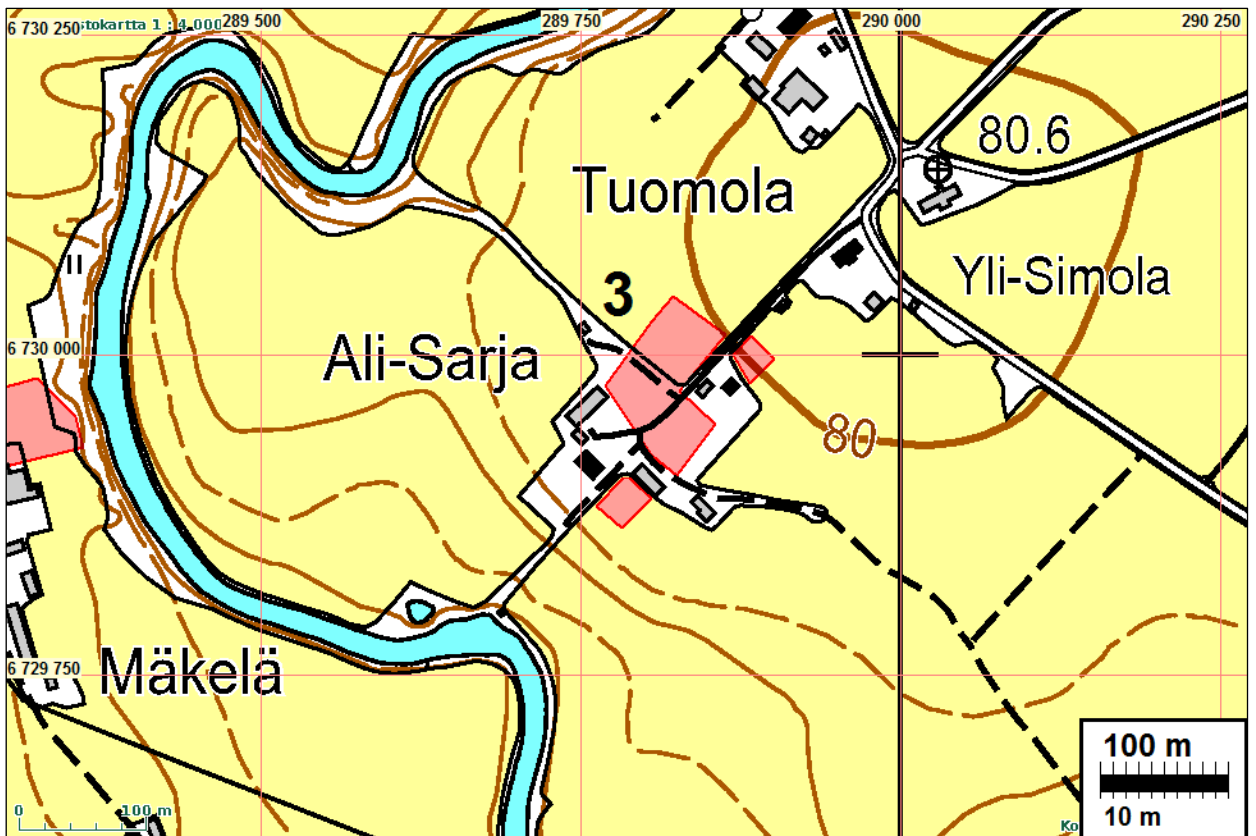
Sijainti: Paikka sijaitsee Kosken TI kirkosta noin 1,1 km kaakkoon.

Huomiot: Patakoski kuten kaikki Kosken TI kylät on ruotsalaisen oikeuden kylä, joten se lienee syntynyt aikaisintaan 1300-luvun alussa. Vanhin asiakirjamaininta Patakoskesta on vuodelta 1420 (Nallinmaa-Luoto 1994, s.29). Isojakokarttaan (1786) on merkitty seitsemän talon tontit. Patakosken sikopiirijaon kartassa (1806) Ali-Sarja on siirtynyt vanhalta tontilta lounaaseen eli nykyiselle paikalleen, ja vanhalla Sarjan tontilla on vain Yli-Sarja. Muut talot ovat samoilla paikoilla kuin isojakokartassa. Isojaon järjestelyn kartassa (1887) vanhan kylätontin tienoilla ovat enää Ali-Simolan ja Ali-Sarjan tontit. Ali-Simolan tontti on Ali-Sarjaan menevän tien eli vanhan kyläraitin kaakkoisreunalla samalla paikalla kuin nykyisin tien varrella oleva omakotitalo. Se kattaa suurimman osan isojaon aikaisista Ali-Simolan ja Yli-Simolan tonteista. Ali-Sarjan tontti on isojaon aikaisen kylätontin länsipuolella, paikalla johon Ali-Sarja oli siirtynyt 1800-luvun alussa, ja jossa se nytkin on. Pääosa isojaon aikaisesta kylätontista on siis asumattomana. Yli- ja Ali-Sarjan sekä Yli-Klemelän vanhat tontit on merkitty edelleen tonttimaaksi, mutta niillä ei ole kuin pari vähäistä rakennusta. Tuomolan tontti ja lähes koko Ali-Klemelän tontti on merkitty pelloksi.

Patakosken kylän isojakokartassa näkyvä kylätontti tarkastettiin inventoinnissa 9.11.2013. Maasto on tasaisesti ja hyvin loivasti lounaaseen laskevaa rinnettä. Maaperä on savea. Paikalla ei havaittu maan pinnalle näkyviä rakenteita, jotka voisivat liittyä vanhaan asutukseen. Tuomolan ja Ali-Klemelän vanhat tontit ja Yli-Simolan vanhan tontin koillisosa omakotitalosta koilliseen ovat peltoa, joka tarkastusaikana oli kasvipeitteistä. Yli-Klemelän vanha tontti sekä sen ja koillisessa olevan omakotitalon väliin jäävä Ali-Simolan vanhan tontin lounaislaita olivat osittain veden peittämää ja osittain liettynyttä avointa kenttää. Alue on ilmeisesti ollut viljelyskäytössä. Yli- ja Ala-Sarjan vanhat tontit Ali-Sarjan nykyisen piha-alueen ja Tuomolan vanhan tontin välissä ovat heinikkoista ja pensaikkoista joutomaata. Alueen eteläosassa on melko laajoja kaivantoja. Kaiken kaikkiaan havaintomahdollisuudet tarkastuksen aikana olivat huonot, eikä mitään konkreettisia vanhan asutuksen jäännöksiä tai siihen liittyviä löytöjä ollut havaittavissa.

Vaikka paikan tarkastuksessa ei havaittu maan pinnalle näkyviä merkkejä kylätontin vanhemmasta asutuksesta, on suuri osa vanhasta kylätontista kuitenkin maastohavaintojen ja käytettävissä olevan karttamateriaalin perusteella säästynyt 1900-luvun modernilta rakennustoiminnalta. Tämä säästynyt alue on osittain viljelyskäytössä, mutta tältä osinkin on mahdollista, että alueella on säilynyt maanalaisia rakenteita tai kulttuurikerroksia jäänteinä vanhemmasta asutuksesta, ja niitä voidaan pitää kiinteänä muinaisjäänöksenä.

Muinaisjäännös alue on ehdotettu oheisen kartan mukaisesti rajattavaksi kolmessa erillisessä osassa. Koillista osaa, eli pääosaa Yli-Simolan vanhasta tontista erottaa vanhan kylätontin pääosasta omakotitalon tontti ja tällä kohdalla (ja vielä ainakin tilustien risteykseen pisteessä N 6729966 E 289827 lounaassa) melko raskaan näköisesti rakennettu ja ojilla rajattu kylätie, joiden kohdalla muinaijäänökset ovat todennäköisesti tuhoutuneet. Etelässä Ali-Klemelän vanha tontti on isojakokartassakin muista hieman erillään, ja sitä erottaa nyt kylätontin pääosasta suuri varastorakennus. Näiden kylätontin äärimmäisten koillis- ja eteläosien suoje-luarvo on ehkä vähäisempi kuin tontin pääosan. Simola, Klemelä ja Sarja ovat isojaon aikaan kaikki olleet jakautuneena kahteen osaan. Sarjan osalta tonttialue on laajentunut isojaon ja sikopiirijaon välissä Ali-Sarjan siirtyessä vanhalta tontilta sen viereen länsipuolelle. Simolan ja Klemelän osalta samanlainen laajentuminen on ehkä tapahtunut jo ennen isojakoa. Silloin juuri uloimmat tontit eli Ali-Klemelä ja Yli-Simola ovat todennäköisesti tällaista uutta kylätontin laajennusaluetta, ja niiden viereiset Yli-Klemelä ja Ali-Simola kylätontin ytimessä vastaavasti vanhempaa tonttialuetta.

Muinaijäänösraja punaisella.

Isojakokartan tontit (vihreä) asemoituna maastokartalle. Ehdotettu muinaisjäännösraja on merkitty punaisella.

Patakosken kylätontti isojakokartassa (1786). 1 = Yli-Sarja, 2 = Ali-Sarja, 3 = Ali-Klemelä, 4 = Yli-Klemelä, 5 = Ali-Simola, 6 = Yli-Simola, 7 = Tuomola

Vanhan kylätontin länsiosaa, keskellä Yli- ja Ali-Sarjan vanhat tontit ja niiden takana Ali-Sarjan nykyinen pihapiiri. Oikealla pellolla Tuomolan vanhaa tonttia. Kuvattu lounaaseen

Tuomolan vanhaa tonttia etualalla, taustalla pellon takana Tuomolan nykyiset rakennukset. Kuvattu pohjoiseen.

Kylätontin eteläosa, etualalla Ali-Klemelän vanha tontti ja sen muusta vanhasta kylätontista erotava varastorakennus. Taustalla on Ali-Sarjan nykyinen pihapiiri. Kuvattu länteen.

Taustalla vasemmalla ovat Sarjan vanhat tontit ja niiden takana pelolla Tuomolan vanha tontti. Kuvattu pohjoiseen. Kylätontin itäosaa, keskellä Yli-Klemelän vanha tontti, ja sen takana Simolan vanhat tontit, joilla on nykyisin omakotitalo.

KOSKI TL 4 KOSKEN KARTANON SAHA

Mjtunnus: uusi kohde

Laji: kiinteä muinaisjäännös

Mj.tyyppi: valmistus: mylly

Ajoitus: historiallinen

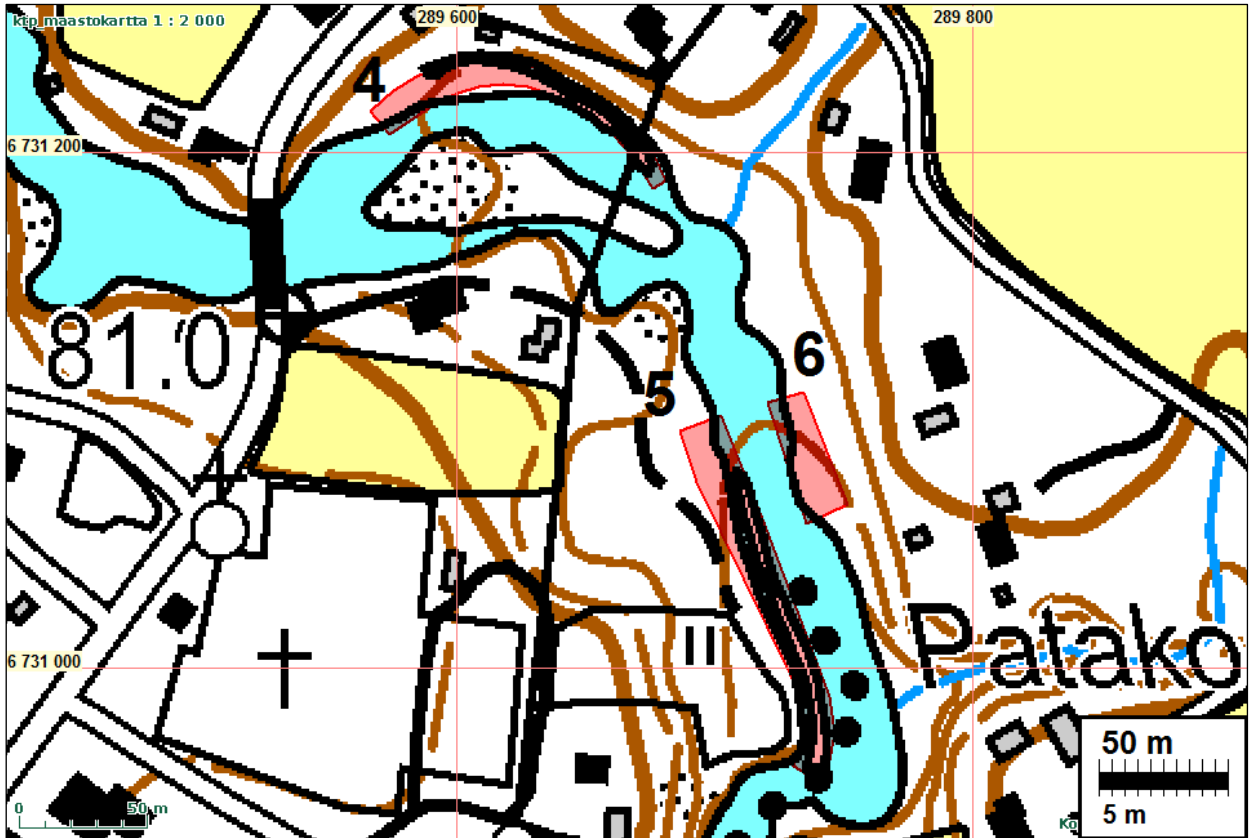
Koordin: N: 6731 220 E: 289 580 Z: 77
P: 6734 046 I: 3289 665

Tutkijat: Antti Bilund 2013 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Kosken TI kirkosta noin 0,8 km koilliseen.

Huomiot: Paikalla on sijainnut Kosken kartanon vesisaha. Kartanolla on ollut saha jo ainakin 1720-luvulla. Myöhemmin ilmeisesti samalla paikalla sijainnut saha on ollut muiden omistuksessa. Vesisahan toiminta päättyi 1800-luvun lopulla, ja paikalle rakennettiin mylly, joka toimi pitkälle 1900-luvulle. (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 120–121, 180–181, 184, 327) Saha on merkitty tälle paikalle Tuimalan kylän sikopiirijaon karttaan vuonna 1799.

Paikka tarkastettiin inventoinnissa 9.11.2013. Paikalla on hyvin säilyneitä sahatai myllyrakennuksen perustuksia, jotka ovat osittain karkeasti lohkottua tai muotoilematonta luonnonkiveä, osittain varsinkin ylimmiltä osiltaan betonia. Laitos on saanut käyttövetensä ilmeisesti ränniä pitkin kosken niskalla olevalta padolta. Rakennusjäännöksen itäpäästä alkaa jokiuoman rinnalle kaivettu alakanava, joka jatkuu kaakkoon kaartuen noin 70–80 m kunnes yhtyy jokiuomaan kosken alla. Alakanava on yhdessä kohdassa (N 6731228 E 289633) louhittu kallioniemekkeen poikki.

Muinaisjännösrajaus punaisella.

Muinaisjännösrajaukset punaisella.

Tuimalankosken ja Patakosken rannoilla sijaitsevat neljä myllynpaikkaa Tuimalan kylän sikopii-rijaon kartassa (1799). Ylinnä on Kosken kartanon saha, ja sitä vastapäätä Tuimalan ylempi mylly. Oikealla etelään suuntautuvan joen länsirannalla on Tuimalan alempi mylly ja sitä vastapäätä Patakosken myllylle.

Kaivettua alakanavaa Kosken kartanon sahan paikan alapuolella. Kuvassa näkyy kohta, jossa alakanava on louhittu kallioniemekkeen poikki. Kuvattu kaakkoon.

Rakennusjäänöksiä Kosken kartanon sahan paikalla. Ainakin betonirakenteet liittynevät viimeiseen paikalla olleeseen myllyyn. Kuvattu kaakkoon

Mylly- tai saharakennukseen liittyviä kivirakenteita. Kuvattu etelään.

KOSKI TL 5 TUIMALAN ALEMPI MYLLY

Mjtunnus: uusi kohde

Laji: kiinteä muinaisjäänös

Mj.tyyppi: valmistus: mylly

Ajoitus: historiallinen

Koordin: N: 6731 083 E: 289 700 Z: 73
P: 6733 909 I: 3289 785

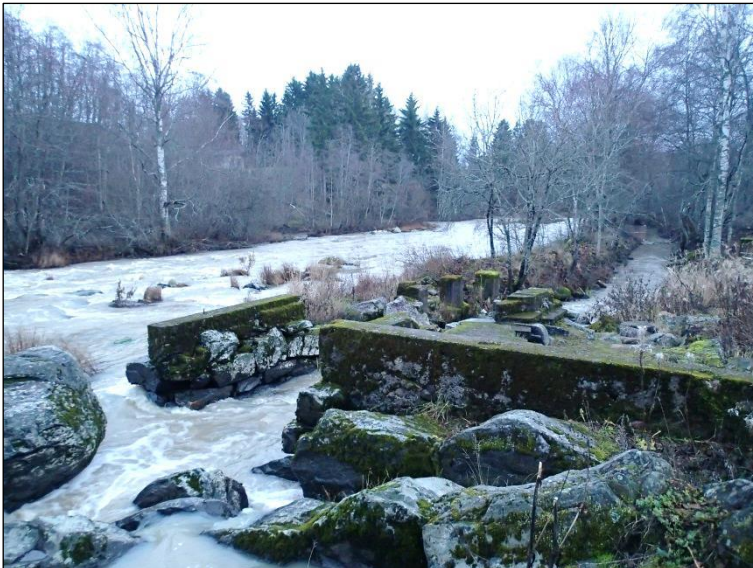
Tutkijat: Antti Bilund 2013 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Kosken TI kirkosta noin 0,9 km itäkoilliseen.

Huomiot: Paikalla on sijainnut Tuimalan kylälle kuulunut vesimylly. Tuimalassa on ollut vesimylly jo 1500-luvun alussa (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 49). Ei liene selvitetävissä onko se ollut tällä paikalla vai Tuimalan ylemmän myllyn paikalla kosken yläjuoksulla. Molemmat myllyt ovat merkittynä Tuimalan kylän isojakokartassa vuonna 1777. Myllyn yhteyteen on vuonna 1910 rakennettu vesisaha, ja mylly on ollut käytössä ainakin vielä 1920-luvun alussa (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 182, 327).

Paikka tarkastettiin inventoinnissa 9.11.2013. Paikalla on saha- tai myllyrakennuksen perustuksia, jotka ovat osittain karkeasti lohkottua tai muotoilematonta luonnonkiveä, osittain varsinkin ylimmiltä osiltaan betonia. Välittömästi laitoksen yläpuolella on jokiuoman poikki rakennettu betoninen pato, joka on yhteinen joen vastarannalla sijainneen Patakosken myllyn kanssa. Rakennusjäännöksen eteläpäästä alkaa jokiuoman rinnalle kaivettu alakanava, joka jatkuu yli sata metriä etelään, kunnes yhtyy jokiuomaan kosken alla.

Kartat sivuilla: 18.

Rakennusjäännöksiä ja alakanava Tuimalan alemman myllyn paikalla. Kuvattu kaakkoon.

Etualalla näkyvät Tuimalan alemman myllyn jäännökset. Niiden takana on joen poikki kulkeva pato. Patakosken myllyn jäännökset ovat sen oikealla puolella vastarannan pensaikossa. Kuvattu koilliseen.

KOSKI TL 6 PATAKOSKEN MYLLY

Mjtunnus: uusi kohde

Laji: kiinteä muinaisjäänös

Mj.tyyppi: valmistus: mylly

Ajoitus: historiallinen

Koordin: N: 6731 087 E: 289 735 Z: 73
P: 6733 913 I: 3289 820

Tutkijat: Antti Bilund 2013 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Kosken TI kirkosta noin 0,9 km itäkoilliseen

Huomiot: Paikalla on sijainnut Patakosken kylälle kuulunut vesimylly. Patakoskella on ollut vesimylly jo 1500-luvun alussa (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 49). Muita vanhoja myllyn paikkoja kylässä ei ole tiedossa, joten kyseinen mylly on todennäköisesti sijainnut tällä paikalla. Mylly on merkitty tälle paikalle Tuimalan kylän sikopiirijaon karttaan vuonna 1799 (Kartta sivulla: 19). Myllyn yhteydessä toimi noin vuosina 1900–1911 vesisaha, ja mylly on ollut käytössä ainakin vielä 1920-luvun alussa (Nallinmaa-Luoto 1994, s. 182, 327).

Paikka tarkastettiin inventoinnissa 9.11.2013. Paikalla on saha- tai myllyrakennuksen perustuksia, jotka ovat osittain karkeasti lohkottua tai muotoilematonta luonnonkiveä, osittain varsinkin ylimmiltä osiltaan betonia. Myös perustuksia on ilmeisesti osittain purettu, ja ainakin vesirattaan tai turbiinin kammio ja osa vesikanavasta on täytytty purkujätteellä tai muilla kivillä. Laitoksen koneiston osia, muun muassa turbiinin osia on nostettu rakennusjäännöksen itäpuolelle. Paikalla kasvaa tiheää pensaikkoa, joka vaikeuttaa havaintojen tekoa. Välittömästi laitoksen yläpuolella on jokiuoman poikki rakennettu betoninen pato, joka on yhteinen joen vastarannalla sijainneen Tuimalan alemman myllyn kanssa.

Kartat sivuilla: 20, 18 ja 19

Liite museoviranomaisille: inventoinnissa tarkastetut alueet:

Hankealueet tutkittiin ja arvioitiin kokonaisuudessaan eri menetelmin. Tarkemmin maastossa tarkastettiin kartoilla sinisellä korostuksella esitettyjä alueita.

Kartan tulkinnassa on syytä ottaa huomioon alla lueteltuja seikkoja. Kartan esittämät tarkastetut alueet voivat olla tulkinnan varaisia, riippuen siitä mitä tarkastetulla alueella tarkoitetaan ja miten se käsitetään. Kartalla sinisellä korostettu on peitoltaan keskimääräinen yleistyys siitä maastosta mitä on tarkemmin katsottu, koska maastossa ei systemaattisesti dokumentoitu:

- katseen ulottuvaisuutta (paikoin satojen metrien päähän, paikoin muutaman metrin)
- katveja ja esteitä katseen tiellä
- katsesuuntia
- katseen intensiivisyyttä, tarkoitusta, havainnointikykyä ja – mahdollisuuksia katsomishetkellä
- kohtia missä viivytettiin kauemmin tai missä vain riennettiin eteenpäin (pääkulkusuunnassa).
- kairanpistoja, koekuoppia, avoimia maastonkohtia, peitteistä maastoa.

Inventoinnin kulkureittien ja eri maastonkohtien tarkastusmenetelmien valintojen onnistumiseen vaikuttaa inventoijan arkeologisen tietämyksen lisäksi suuresti maastotyökokemus.

Alla oleva kartta pyrkii noudattamaan Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuvaatimusta.

